Onuitputtelijke schat aan informatie over Arubaanse literatuur

Onlangs kwam bij de Arubaanse uitgeverij Charuba de publicatie 'Balans. Arubaans Letterkundig leven. De periode van Autonomie en Status Aparte (1954-2015)' uit. Dit interessante boek werd op 4 april op Aruba aan een breder publiek op de patio van de Biblioteca Nacional di Aruba gepresenteerd. Deze bijeenkomst was tevens een hommage aan de schrijver en samensteller, prof.dr. Wim Rutgers.

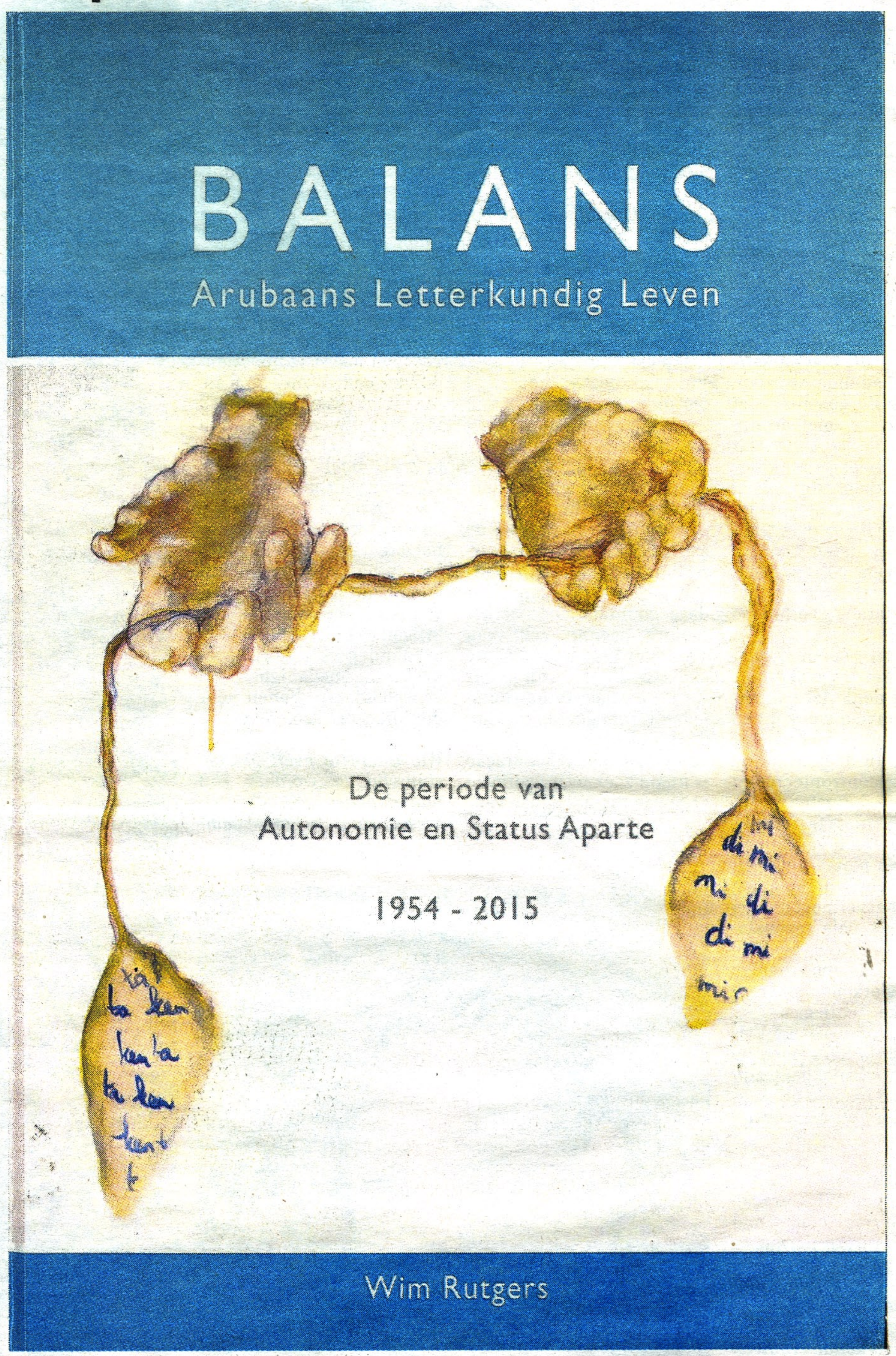

Tekst: **Elisabeth Echteld**

Doorgaans worden woorden die eerst aan het papier zijn toevertrouwd, later ook gedigitaliseerd. Bij Balans is het omgekeerde het geval.

In het voorwoord door de uitgever wordt aangegeven dat Balans een verzameling bewerkte bijdragen is over 'Arubaans letterkundig leven'. Wim Rutgers verspreidde deze bijdragen in 2015 digitaal 'als nieuwjaarsgeschenk onder vrienden en bekenden'. Daarna verscheen de verzameling tevens in delen 'in de blog van de Werkgroep Caribische Letteren'.
De uitgeverij geeft in het voorwoord aan zeer blij te zijn dat de verzameling bijdragen nu ook aan het papier is toevertrouwd. Dit is inderdaad reden voor blijdschap. De bundel, die uiteenvalt in twee delen, verdient door de diepgang en de andere (Arubaanse) perspectieven en inzichten over Arubaanse literatuur een uitvoerige inhoudelijke bespreking.

Auteur

Wim Rutgers wordt in het voorwoord door de uitgever terecht getypeerd als 'een ongekend productief schrijver' met vele publicaties in talrijke toonaangevende tijdschriften. Het wetenschappelijke magnum opus van de schrijver was zijn proefschrift uit 1994, 'Schrijven is zilver, Spreken is goud. Oratuur, auratuur en literatuur van de Nederlandse Antillen en Aruba'. Zowel voor als na deze dissertatie verscheen een reeks belangwekkende baanbrekende en grensverleggende bijdragen van deze literatuurwetenschapper.
Met zijn brede specialistische kennis van de Papiamentstalige, Nederlandstalige, Engelstalige en Spaanstalige literatuur van de voormalige Nederlandse Antillen en Aruba, van de Surinaamse letterkunde en van andere Nederlandstalige literatuur buitengaats, was hij in staat om over de afgelopen veertig jaar voor een omvangrijke en veelzijdige productie te zorgen.
Hier hebben de studenten aan de bachelor- en masteropleidingen Papiaments, Engels, Nederlands en Spaans van de University of Curaçao, ongetwijfeld profijt van. Immers, Rutgers is sinds 2007 verbonden aan deze opleidingen als buitengewoon hoogleraar Literatuurwetenschap en Literatuurgeschiedenis, in het bijzonder met betrekking tot het Papiaments in Caribisch perspectief.

Een vleugje van Rutgers' specialistische kennis komt aan bod in zijn eigen woord vooraf en in een interessante introductie, 'Inleiding: Multilingualiteit en de literatuur van Aruba'.
Voor de rechtvaardiging om afzonderlijke lokale, specifieke Arubaanse bijdragen gestructureerd chronologisch-thematisch te presenteren in de verwachting dat 'in al deze losse steentjes toch een mozaïek te ontdekken valt over de ontwikkeling van een literatuur die tot nu toe te weinig specifieke aandacht heeft gekregen', wordt door de schrijver gerefereerd aan de term 'glocal', het verbinden van het lokale aan het mondiale; het globale.
Veel van wat over het letterkundig leven van Aruba in Balans aan de orde komt, werkt onwillekeurig het leggen van dwarsverbanden met literaire ontwikkelingen in de regio en elders in de hand.
Aan het eind van het boek is een overzichtslijst opgenomen van Arubaanse publicaties sinds 1986. Ook is er een lijst van een veertiental belangrijke Anthologieën en bloemlezingen. Sommige zijn speciaal toegespitst op de literatuur van Aruba. Verder is er een weergave van korte levensbeschrijvingen van de belangrijkste in Balans besproken Arubaanse auteurs.

Tekst

Deel 1 van Balans wordt door de schrijver getypeerd als een 'Opmaat; (...) Een korte historische terugblik' door een becommentarieerde selectie van literaire bijdragen in de 19e en het begin van de 20e eeuw. Er volgt in dit eerste deel een schat aan informatie, waarvan hier kort slechts op een paar fragmenten wordt ingegaan.
Rutgers noemt Mozes Maduro als de eerste blanke kolonist (in 1754). Tevens wijst hij erop dat een getuigenverklaring uit 1803 voorlopig als de oudste tekst in het Papiamento van Aruba beschouwd wordt. Ook stipt hij de groeiende belangstelling voor Aruba aan, nadat er rond 1824 goud gevonden wordt.

Hij wijst op de rol van de onderwijzer J.H.P. Schrils, die de Nederlandse taal en cultuur propageerde (en die later ook een toneelvereniging oprichtte). Ook wordt nader ingegaan op een felle taaldiscussie aan het begin van de 20e eeuw tussen voor- en tegenstanders van het Papiaments.
De geschiedenis van de geschreven poëzie van Aruba gaat volgens Rutgers terug tot het begin van de 20e eeuw. Hij noemt in dat verband Frederik J.C. Beaujon (1880-1920) als een in het oogspringende persoon. Rutgers staat lang stil bij diens vertaling van het gedicht van Lord Byron, 'The prisoner of Chillon, E Prisonero di Chillon'.
Hij gaat tevens in op het leven en werk van H.E. Lampe (1884-1953). De titel van de Nederlandstalige memoires van deze schrijver, 'Aruba, voorheen en thans', doet denken aan 'Del Curazao que se va' (1935) van John De Pool (1873-1947).

Een opvallende naam uit Deel 1 is Mosa Lampe. Zij wordt door Rutgers geïntroduceerd als de eerste Arubaanse 'dichteres'. Hij baseert dat niet alleen op observaties van tijdgenoten van Lampe, zoals Dominee Bosch in deel 2 van diens reisverslag 'Reizen in West-Indië en door een gedeelte van Zuid- en Noord-Amerika' (1836), maar verwijst in Balans tevens, als (voorlopig enige) bewijs van haar dichterschap, naar een lofdicht op gouverneur R. Cantz'laar, in de Curaçaosche Courant van 1824. Hier toont zich de grote belezenheid van Rutgers van oude kranten en relevant archiefmateriaal.
In het tweede deel van Deel 1 (Autonoom op weg naar de Status Aparte, 1954-1986), wordt eerst een beschrijving gegeven van de veranderde sociale kaart van de Arubaanse maatschappij. De ontstane economische bedrijvigheid, mede door de operationalisering van de Lago en daarna een opkomend toerisme, zorgt voor een bloei van het culturele leven. Er is een groeiend nationalisme, waarvan de literaire taaluitingen terug te vinden zijn in lokale culturele tijdschriften. In het derde deel van Deel 1 wordt ingegaan op de verdere ontwikkelingen van het toneelleven. Het opvoeren van in het Papiaments vertaalde of geadapteerde toneelwerken van wereldformaat wordt besproken. Er worden in dit verband vele namen genoemd, onder andere die van Nydia Ecury (1926-2013) en Burny Every (1939-2006).
Voor literatuurwetenschappers die het lokale toneelleven wensen te bestuderen, kan dit deel van Balans niet worden overgeslagen.
In het eerste deel van Deel II, 'Het veelstromenland van de moderne literatuur, 1986-2015)', wordt ingegaan op de Arubaanse literaire productie in deze periode. Rutgers wijst op de grote rol van de bibliotheek om een leescultuur te ontwikkelen. Ook geeft hij een boeiend beeld van de moeilijkheden die een lokale uitgeverij in een kleine gemeenschap als Aruba – hij gebruikt als voorbeeld Editorial Charuba – moet overwinnen om te kunnen publiceren en om te blijven voortbestaan.

In Deel II volgt een hele reeks schrijvers van romans en dichters die apart belicht worden, uitgaande van verschillende thema's. Zo noemt hij een reeks voorbeelden van schrijvers die Aruba in alle toonaarden in hun literaire werken bezingen ('Aruba arubanissima'). Er wordt ook een link gelegd met het Indianisme.
Rutgers geeft in dit deel van Balans aan dat de poëzie na 1986 een grote ontwikkeling doormaakte. Daarin onderscheidt hij drie tendensen: de 'keuze' tussen een vormgeving in de Europese traditie, de Euro-Arubaanse poëzie, of een zich richten op Afrikaanse en Zuid-Amerikaanse orale, ritmische elementen, de regionalisering van de poëzie. Het tweede deel krijgt zijn besluit met aandacht voor Arubaanse proza- en toneelschrijvers.
Het is interessant dat in Balans ook aandacht wordt besteed aan de kracht van het voordragen door het noemen van activiteiten op dit gebied van bijvoorbeeld Maruja Forero Manrique (1933-2009). Ook wordt het project Arte di Palabra genoemd. Dit literaire jongerenproject, geïnitieerd door Ange Jessurun cum suis, is vanuit Curaçao uitgewaaierd naar de zustereilanden. Door dit project, dat jong talent stimuleert tot dichten en voordragen, kwam op Aruba als tastbaar uitvloeisel daarvan de uitgave 'Arte di Palabra; haiku, poesia, cuenta cortico' tot stand van 37 deelnemers en winnaars van de Arubaanse afdeling van Arte di Palabra.

Lezer

Balans levert voor de lezer een inventarisatie op van de lokale Arubaanse literatuur. De specialist op het vakgebied krijgt zicht op relevante bronnen van primaire literatuur en ziet door de systematische weergave van de informatie zich belangrijke onderzoeksgebieden ontvouwen. Het boek bevat informatie over de specifieke auteurspositie, de lokale randvoorwaarden om tot publiceren van het literaire werk te komen en de mogelijkheden om dat werk uiteindelijk te verspreiden.
Balans, met in de colofon de woorden 'Uit liefde voor de literatuur en in vriendschap met de vakman' vermeldt Luc Alofs, Des Croes, Alice van Romondt en Joost Horward als verzorgers van de tekst. De stevige omslag is voorzien van een illustratie, een literaire weegschaal of balans, door de Arubaanse kunstenares Belinda de Veer.
Er is sprake van prachtig pionierswerk, waarbij Wim Rutgers als literatuurwetenschapper en literatuurhistoricus een krachtig onderbouwd beschouwend oeuvre cadeau weet te doen aan het Arubaanse lezerspubliek. Door de onuitputtelijke schat aan informatie is Balans zonder meer van groot belang voor de Arubaanse literatuurgeschiedenis en een aanrader voor een gemêleerd lezerspubliek.